

Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (pierwsza izba)

z dnia 12 czerwca 2019 r.*

[Sprostowany postanowieniem z dnia 4 września 2019 r.]

Odesłanie prejudycjalne – Środowisko naturalne – Dyrektywa 2001/42/WE – Ocena wpływu niektórych planów i programów na środowisko – Zarządzenie – Wyznaczenie specjalnego obszaru ochrony zgodnie z dyrektywą 92/43/EWG – Ustalenie celów w zakresie ochrony oraz pewnych środków zapobiegawczych – Pojęcie „planów i programów” – Obowiązek przeprowadzenia oceny wpływu na środowisko

W sprawie C-43/18

mającej za przedmiot wniosek o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez Conseil d'État (Belgia) postanowieniem z dnia 12 stycznia 2018 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 24 stycznia 2018 r., w postępowaniu:

Compagnie d'entreprises CFE SA

przeciwko

Région de Bruxelles-Capitale,

TRYBUNAŁ (pierwsza izba),

w składzie: J.C. Bonichot, prezes izby, C. Toader (sprawozdawca), A. Rosas, L. Bay Larsen i M. Safjan, sędziowie,

rzecznik generalny: J. Kokott,

sekretarz: V. Giacobbo-Peyronnel, administrator,

uwzględniając pisemny etap postępowania i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 13 grudnia 2018 r.,

rozważywszy uwagi przedstawione:

- w imieniu Compagnie d'entreprises CFE SA przez adwokata J. van Ypersele de Strihou,
- w imieniu Région de Bruxelles-Capitale przez adwokata J. Sambona,
- w imieniu rządu czeskiego przez M. Smolka, J. Vlácilę oraz L. Dvořákovę, działających w charakterze pełnomocników,

* Język postępowania: francuski.

- [sprostowane postanowieniem z dnia 4 września 2019 r.] w imieniu Irlandii przez M. Browne, G. Hodge i A. Joyce’a, działających w charakterze pełnomocników, wspieranych przez C. Tolanda i G. Simonsa, SC, i M. Gray, BL,
- w imieniu Komisji Europejskiej przez C. Hermesa, F. Thirana i M. Nolla-Ehlersa, działających w charakterze pełnomocników,

po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 24 stycznia 2019 r.,

wydaje następujący

Wyrok

- 1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni art. 3 ust. 2, 4 i 5 dyrektywy 2001/42/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 27 czerwca 2001 r. w sprawie oceny wpływu niektórych planów i programów na środowisko (Dz.U. 2001, L 197, s. 30, zwanej dalej „dyrektywą SOOŚ”).
- 2 Wniosek ten został złożony w ramach sporu pomiędzy Compagnie d’entreprises CFE SA (zwaną dalej „CFE”) a Région Bruxelles-Capitale (regionem stołecznym Brukseli, Belgia) w przedmiocie ważności wydanego przez rząd tego regionu zarządzenia rządu tego regionu arrêté du 14 avril 2016, portant désignation du site Natura 2000 – BE 1000001 „La Forêt de Soignes avec lisières et domaines boisés avoisinants et la Vallée de la Woluwe – complexe Forêt de Soignes – Vallée de la Woluwe” (zarządzenia z dnia 14 kwietnia 2016 r. w sprawie wyznaczenia jako obszaru Natura 2000 obszaru BE 1000001 „Las Soignes z obrzeżami i sąsiadującymi obszarami leśnymi oraz dolina Woluwe – Kompleks las Soignes–dolina Woluwe”) (*Moniteur belge* z dnia 13 maja 2016 r., s. 31558, zwanego dalej „zarządzeniem z dnia 14 kwietnia 2016 r.”).

Ramy prawne

Prawo Unii

Dyrektywa SOOŚ

- 3 Zgodnie z motywem 4 dyrektywy SOOŚ:

„Ocena wpływu na środowisko jest ważnym narzędziem służącym do uwzględnienia aspektów środowiskowych w procesie przygotowania i przyjmowania niektórych planów i programów, które potencjalnie mogą powodować [mieć] znaczący wpływ na środowisko w państwach członkowskich, ponieważ zapewnia, że taki wpływ planów i programów jest brany pod uwagę w czasie przygotowania tych dokumentów i przed ich przyjęciem”.

- 4 Artykuł 1 tej dyrektywy, zatytułowany „Cele”, przewiduje:

„Celem niniejszej dyrektywy jest zapewnienie wysokiego poziomu ochrony środowiska i przyczynienie się do uwzględniania aspektów środowiskowych w przygotowaniu i przyjmowaniu planów i programów w celu wspierania stałego rozwoju, poprzez zapewnienie, że [by] zgodnie z niniejszą dyrektywą dokonywana jest [była] ocena wpływu na środowisko niektórych planów i programów, które potencjalnie mogą powodować [mieć] znaczący wpływ na środowisko”.

5 Artykuł 2 wspomnianej dyrektywy ma następujące brzmienie:

„Do celów niniejszej dyrektywy:

- a) »plany i programy« oznaczają plany i programy, w tym współfinansowane przez [Unię] Europejską, jak również wszelkie ich modyfikacje:
- przygotowywane lub przyjmowane przez organ na poziomie krajowym, regionalnym lub lokalnym lub przygotowywane przez organ do przyjęcia za pośrednictwem procedury ustawodawczej przez parlament lub rząd, i
 - wymagane przez przepisy ustawowe, wykonawcze lub administracyjne;
- b) »ocena wpływu na środowisko« oznacza przygotowanie sprawozdania dotyczącego środowiska, przeprowadzenie konsultacji, uwzględnienie sprawozdania dotyczącego środowiska i wyników konsultacji przy podejmowaniu decyzji i dostarczenie informacji na temat decyzji zgodnie z art. 4–9”.

[...]”.

6 Zgodnie z art. 3 dyrektywy SOOŚ, zatytułowanym „Zakres”:

„1. Ocenę wpływu na środowisko, zgodnie z art. 4–9, przeprowadza się w odniesieniu do określonych w ust. 2–4 planów i programów, które potencjalnie mogą powodować [mieć] znaczący wpływ na środowisko.

2. Z zastrzeżeniem art. 3 ocenę wpływu na środowisko przeprowadza się w odniesieniu do wszystkich planów i programów,

- a) które są przygotowane dla rolnictwa, leśnictwa, rybołówstwa, energetyki, przemysłu, transportu, gospodarki odpadami, gospodarki wodnej, telekomunikacji, turystyki, planów zagospodarowania przestrzennego lub użytkowania gruntu i które ustalają ramy dla przyszłego zezwolenia na inwestycję dotyczącą projektów wymienionych w załącznikach I i II do dyrektywy 85/337/EWG [Rady z dnia 27 czerwca 1985 r. w sprawie oceny skutków wywieranych przez niektóre przedsięwzięcia publiczne i prywatne na środowisko naturalne (Dz.U. 1985, L 175, s. 40), zmienionej dyrektywą Rady 2011/92/UE z dnia 13 grudnia 2011 r. (Dz.U. 2012, L 26, s. 1)]; lub
- b) które, ze względu na potencjalny wpływ na tereny, zostały uznane za wymagające oceny na podstawie art. 6 lub 7 dyrektywy 92/43/EWG [Rady z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory (Dz.U. 1992, L 206, s. 7)].

[...]

4. Państwa członkowskie ustalają, czy plany i programy inne niż określone w ust. 2, które określają ramy dla przyszłego zezwolenia na inwestycję dotyczącą projektów, mogą potencjalnie powodować [mieć] znaczący wpływ na środowisko.

5. Państwa członkowskie ustalają, czy plany i programy określone w ust. 3 i 4 mogą potencjalnie powodować [mieć] znaczący wpływ na środowisko, poprzez rozpatrywanie każdej sprawy na zasadzie jednostkowych przypadków lub poprzez wyszczególnienie rodzajów planów i programów lub przez połączenie obu podejść. W tym celu państwa członkowskie w każdym przypadku uwzględniają odpowiednie kryteria określone w załączniku II dla zapewnienia objęcia niniejszą dyrektywą planów i programów o potencjalnym znaczącym wpływie na środowisko.

[...]”.

Dyrektywa siedliskowa

7 Zgodnie z art. 4 dyrektywy 92/43 (zwanej dalej „dyrektywą siedliskową”):

„1. Na podstawie kryteriów określonych w załączniku III (etap 1) oraz stosownych informacji naukowych każde państwo członkowskie proponuje wykaz terenów, wskazując, które typy siedlisk przyrodniczych z załącznika I i które gatunki z załącznika II są rodzime w odniesieniu do terytorium, na którym tereny się znajdują. W przypadku gatunków zwierząt rozmieszczonych na dużych obszarach te tereny odpowiadają miejscom w obrębie naturalnego zasięgu tych gatunków, w których występują fizyczne lub biologiczne czynniki istotne dla ich życia i reprodukcji. W przypadku gatunków wodnych, o zasięgu obejmującym duże obszary, te tereny zostaną zaproponowane tylko tam, gdzie istnieje dający się jednoznacznie określić obszar, na którym występują fizyczne i biologiczne czynniki istotne dla ich życia i reprodukcji. W stosownych przypadkach państwa członkowskie proponują przyjęcie [dostosowanie] wykazu terenów w świetle wyników nadzoru, określonego w art. 11.

Niniejszy wykaz zostaje przekazany Komisji w ciągu trzech lat od notyfikacji niniejszej dyrektywy, wraz z informacją na temat każdego terenu. Taka informacja obejmuje mapę terenu, jego nazwę, lokalizację, wielkość oraz dane wynikające z zastosowania kryteriów wymienionych w załączniku III (etap 1), przedstawione na formularzu określonym przez Komisję zgodnie z procedurą ustanowioną w art. 21.

2. Na podstawie kryteriów określonych w załączniku III (etap 2) i w ramach zarówno każdego z pięciu regionów biogeograficznych wymienionych w art. 1 lit. c) ppkt (iii), jak i całego terytorium określonego w art. 2 ust. 1, Komisja, w porozumieniu z każdym państwem członkowskim, opracowuje projekt wykazu terenów mających znaczenie dla Wspólnoty, oparty o wykazy poszczególnych państw członkowskich, wskazujący te tereny, które utraciły jeden lub więcej typów siedlisk przyrodniczych albo jeden lub więcej gatunków o znaczeniu priorytetowym.

Państwa członkowskie, w których tereny obejmujące jeden lub więcej typów siedlisk przyrodniczych albo jeden lub więcej gatunków o znaczeniu priorytetowym stanowią więcej niż 5% ich terytorium, mogą, w porozumieniu z Komisją, wystąpić o bardziej elastyczne stosowanie kryteriów wymienionych w załączniku III (etap 2) przy wyborze wszystkich terenów mających znaczenie dla Wspólnoty znajdujących się na ich terytorium.

Wykaz terenów wybranych jako tereny mające znaczenie dla Wspólnoty, określający te spośród nich, które obejmują jeden lub więcej typów siedlisk przyrodniczych albo jeden lub więcej gatunków o znaczeniu priorytetowym, zostaje przyjęty przez Komisję zgodnie z procedurą określoną w art. 21.

3. Wykaz określony w ust. 2 sporządza się w ciągu sześciu lat od notyfikacji niniejszej dyrektywy.

4. Po zatwierdzeniu terenu mającego znaczenie dla Wspólnoty zgodnie z procedurą określoną w ust. 2 zainteresowane państwa członkowskie możliwie najszybciej, nie później niż w ciągu sześciu lat, wyznaczają ten teren jako specjalny obszar ochrony, ustalając priorytetowe działania w świetle znaczenia tych terenów dla zachowania lub odtworzenia, we właściwym stanie ochrony, typu siedliska przyrodniczego wymienionego w załączniku I lub gatunku wymienionego w załączniku II, a także do celów spójności »Natury 2000« oraz w świetle zagrożenia degradacją lub zniszczeniem, na które narażone są te tereny.

5. Wraz z umieszczeniem terenu w wykazie określonym w ust. 2 akapit trzeci podlega on przepisom art. 6 ust. 2, 3 i 4”.

8 Artykuł 6 ust. 3 tej dyrektywy brzmi następująco:

„Każdy plan lub przedsięwzięcie, które nie jest bezpośrednio związane lub konieczne do zarządzania gatunkiem terenu, ale które może na nie w istotny sposób oddziaływać, zarówno oddzielnie, jak i w połączeniu z innymi planami lub przedsięwzięciami, podlega odpowiedniej ocenie jego skutków dla danego terenu z punktu widzenia założeń jego ochrony. W świetle wniosków wynikających z tej oceny oraz bez uszczerbku dla przepisów ust. 4 właściwe władze krajowe wyrażają zgodę na ten plan lub przedsięwzięcie dopiero po upewnieniu się, że nie wpłynie on niekorzystnie na dany teren oraz, w stosownych przypadkach, po uzyskaniu opinii całego społeczeństwa”.

Dyrektywa azotanowa

9 Artykuł 1 dyrektywy Rady 91/676/EWG z dnia 12 grudnia 1991 r. dotyczącej ochrony wód przed zanieczyszczeniami powodowanymi przez azotany pochodzenia rolniczego (Dz.U. 1991, L 375, s. 1, zwanej dalej „dyrektywą azotanową”) przewiduje:

„Niniejsza dyrektywa ma na celu:

- zmniejszenie zanieczyszczenia wody spowodowanego lub wywołanego przez azotany pochodzące ze źródeł rolniczych, oraz
- zapobieganie dalszemu zanieczyszczeniu”.

10 Zgodnie z art. 5 tej dyrektywy:

„1. W ciągu dwuletniego okresu po wstępnym wyznaczeniu określonym w art. 3 ust. 2 lub też w ciągu jednego roku od każdego dodatkowego wyznaczenia określonego w art. 3 ust. 4 państwa członkowskie do celów realizacji celów określonych w art. 1 ustanawiają programy działania w odniesieniu do wyznaczonych stref zagrożenia.

2. Program działania może odnosić się do wszystkich stref zagrożenia na terytorium danego państwa członkowskiego lub, w przypadku gdy państwo członkowskie uznaje to za właściwe, mogą zostać ustanowione różne programy dla różnych stref zagrożenia lub ich części.

3. Programy działań uwzględniają:

- a) dostępne dane naukowo-techniczne, głównie w odniesieniu do odpowiednich udziałów azotu pochodzącego ze źródeł rolniczych oraz pochodzącego z innych źródeł;
- b) warunki środowiska w odpowiednich regionach zainteresowanych państw członkowskich.

4. Programy działania są wprowadzane w życie w ciągu czterech lat od ich ustanowienia i składają się z następujących obowiązkowych środków:

- a) środków określonych w załączniku III;
- b) tych środków, które państwo członkowskie określiło w zbiorze(-ach) zasad dobrej praktyki rolniczej ustalonym zgodnie z art. 4, z wyjątkiem tych, które zostały zastąpione środkami określonymi w załączniku III.

5. Ponadto państwa członkowskie podejmują w ramach programów działania takie dodatkowe środki lub wzmożone działania, jakie uznają za niezbędne, jeśli na wstępie lub w świetle doświadczenia uzyskanego podczas wykonywania programów działania staje się widoczne, że środki określone

w ust. 4 nie będą wystarczające do osiągnięcia celów określonych w art. 1. Wybierając środki lub działania, państwa członkowskie uwzględniają ich skuteczność i koszt w stosunku do innych możliwych środków zapobiegawczych”.

Prawo belgijskie

11 Ordonnance du 1er mars 2012 relative à la conservation de la nature (rozporządzenie z dnia 1 marca 2012 r. w sprawie ochrony przyrody) (*Moniteur belge*, 16 marca 2012 r., s. 16017) stanowi podstawę prawną zarządzenia z dnia 14 kwietnia 2016 r.

12 Artykuły 40–56 tego rozporządzenia są zebrane w rozdziale 4, zatytułowanym „Obszary Natura 2000”. Artykuł 44 wspomnianego rozporządzenia przewiduje w szczególności:

„Każdy teren mający znaczenie dla Wspólnoty jest wyznaczany jako obszar Natura 2000 zarządzeniem rządu w ciągu sześciu lat od sporządzenia lub zmiany przez Komisję wykazu terenów mających znaczenie dla Wspólnoty dotyczącego regionu, z uwzględnieniem priorytetów wynikających ze znaczenia terenów dla zachowania lub odtworzenia, we właściwym stanie ochrony, typu siedliska przyrodniczego lub gatunku będących przedmiotem zainteresowania Wspólnoty oraz ich znaczenia dla spójności sieci Natura 2000, jak również w zależności od zagrożenia degradacją lub zniszczeniem”.

13 Artykuł 47 zarządzenia z dnia 1 marca 2012 r., dotyczący „Środków zapobiegawczych”, stanowi:

„Artykuł 47 § 1 – Bez uszczerbku dla art. 64 na obszarze Natura 2000 zabrania się pogarszania stanu siedlisk przyrodniczych oraz siedlisk gatunków, jak również negatywnego wpływu na populacje gatunków, dla których ochrony został wyznaczony obszar Natura 2000.

§ 2 – Rząd uchwała ogólne zakazy oraz wszelkie środki zapobiegawcze na rzecz obszarów Natura 2000 lub niektórych z nich, obowiązujące w granicach danych obszarów Natura 2000 lub poza ich granicami i mające zastosowanie do przedsięwzięć, które nie wymagają pozwolenia na podział nieruchomości, pozwolenia urbanistycznego, pozwolenia środowiskowego lub jednego z aktów, o których mowa w art. 62 § 1, chyba że ma zastosowanie zwolnienie ustanowione w planie zagospodarowania uchwalonym na podstawie art. 50 lub odstępstwo przyznane na podstawie art. 64 lub 85; obejmuje to przyjęcie norm jakości ekologicznej dla uniknięcia pogorszenia stanu siedlisk przyrodniczych i istotnego niepokojenia gatunków, dla których wyznaczono obszary Natura 2000”.

14 Zarządzenie z dnia 14 kwietnia 2016 r. stanowi w art. 2, że termin „rozporządzenie” należy rozumieć jako oznaczający rozporządzenie z dnia 1 marca 2012 r. w sprawie ochrony przyrody.

15 Artykuły 3 i 4 tego zarządzenia wyznaczają część terytorium regionu stołecznego Brukseli jako „obszar Natura 2000”:

„Artykuł 3. Wyznacza się jako obszar Natura 2000 obszar BE 1000001 »ZSC I: La Forêt de Soignes avec lisières et domaines boisés avoisinants et la Vallée de la Woluwe – complexe Forêt de Soignes – Vallée de la Woluwe«.

Obszar ten składa się z 28 stacji »Natura 2000«, oznaczonych następująco:

[...]

5° IA.5 Plateau de la Foresterie;

[...]

Artykuł 4. Wyznaczony w ten sposób obszar obejmuje powierzchnię całkowitą 2066 ha. Jego obwód jest wyznaczony geograficznie na sporządzonych mapach, zawartych w załączniku 1.1.

Obejmuje on wszystkie działki katastralne i części działek katastralnych, o których mowa w załączniku 2 do niniejszego zarządzenia, położone na terenie gmin Uccle, Watermael-Boitsforte, Ville de Bruxelles, Auderghem, Woluwe-Saint-Pierre i Woluwe-Saint-Lambert.

Poszczególne stacje, o których mowa w art. 3, stanowią jednostki zarządzania obszarem, a ich granice geograficznie są wyznaczone na mapach zawartych w załączniku 1.1”.

16 Artykuł 15 zarządzenia z dnia 14 kwietnia 2016 r. stanowi:

„Artykuł 15. § 1. Na podstawie art. 47 § 2 ordonnance du 1er mars 2012 relative à la conservation de la nature [rozporządzenia w sprawie ochrony przyrody z dnia 1 marca 2012 r.] artykuł niniejszy ustanawia ogólne zakazy dotyczące wyznaczonego niniejszym zarządzeniem obszaru Natura 2000.

§ 2. Z zastrzeżeniem przepisów szczególnych zezwalających na zwolnienie lub odstępstwo w przypadku przedsięwzięć, które nie wymagają uzyskania pozwolenia lub zatwierdzenia w rozumieniu art. 47 § 2 rozporządzenia, zakazuje się:

- 1° usuwania, wykorzeniania, uszkodzania lub niszczenia rodzimych gatunków roślin, w tym mchów, grzybów i porostów, oraz niszczenia, pogarszania stanu lub zmiany pokrywy roślinnej;
- 2° w lasach objętych gospodarką leśną – wyrębu, usuwania i wywozu drzew martwych lub posiadających dziuple drzew stojących lub leżących, chyba że chodzi o realne i pilne zagrożenie dla bezpieczeństwa;
- 3° usuwania pni drzew z gatunków rodzimych nieinwazyjnych w siedliskach leśnych będących przedmiotem zainteresowania Wspólnoty, objętych celami ochrony;
- 4° w siedliskach przyrodniczych będących przedmiotem zainteresowania Wspólnoty – nasadzenia drzew lub krzewów nierodzimych poza operacjami odnawiania okazów sklasyfikowanych lub umieszczonych na liście ochronnej. Niniejszy zakaz nie ma zastosowania do starych odmian owocowych, które mogą być egzotyczne;
- 5° niszczenia naturalnych skrajni, tworzenia szpalerów drzew i karczowania żywopłotów;
- 6° przekształcania w sposób trwały łąk z gatunkami wysoko produktywnymi, z wyjątkiem punktowej interwencji w ramach odnowienia warstwy trawiastej;
- 7° rzucania nasion lub żywności, które przyciągają niebezpieczne lub inwazyjne zwierzęta;
- 8° zarybiania stawów gatunkami egzotycznymi inwazyjnymi lub gatunkami ryb dennych – karpem (*Cyprinus carpio*), leszczem (*Abramis brama*), płocią (*Rutilus rutilus*) i karasiem (*Carassius carassius*) oraz rybami żerującymi w toni w ilości ponad 50 kg na hektar, z wyjątkiem stawów przeznaczonych wyłącznie do rybołówstwa;
- 9° modyfikowania rzeźby terenu na siedliskach przyrodniczych będących przedmiotem zainteresowania Wspólnoty i regionu;
- 10° z wyjątkiem pojazdów służbowych lub używanych do robót pielęgnacyjnych – jeżdżenia lub parkowania pojazdów z napędem silnikowym na siedliskach przyrodniczych będących przedmiotem zainteresowania Wspólnoty i regionu, z wyjątkiem parkingów publicznych;

- 11° orania gleby i rozsiewania nawozów chemicznych lub pestycydów w siedliskach przyrodniczych będących przedmiotem zainteresowania Wspólnoty i regionu;
- 12° umyślnego modyfikowania systemu wód powierzchniowych lub podziemnych lub trwałego modyfikowania struktury rowów i cieków wodnych;
- 13° deponowania produktów chemicznych i rozlewania zawartości szamb;
- 14° porzucania lub składowania odpadów poza przewidzianymi w tym celu miejscami;
- 15° odtwarzania muzyki ze wzmocnieniem powodującym przekroczenie progu hałasu wynoszącego 65 dB;
- 16° wspinania się na drzewa w lasach objętych gospodarką leśną oraz na publicznych terenach zielonych.

§ 3. Niniejszy artykuł nie ma zastosowania do robót bezpośrednio związanych z zagospodarowaniem terenu oraz z utrzymaniem dziedzictwa”.

Postępowanie główne i pytania prejudycjalne

- 17 Belgijska grupa przemysłowa CFE jest od 1983 r. właścicielem gruntu (działka F64 L4) obejmującego większą część Plateau de la Forelerie w Watermael-Boitsfort (Belgia).
- 18 W ramach tworzenia sieci Natura 2000 rząd regionu stołecznego Brukseli (Belgia) sporządził w 2003 r. wykaz terenów proponowanych jako specjalne obszary ochrony (SOO) (*Moniteur belge* z dnia 27 marca 2003 r., s. 14886).
- 19 W dniu 29 sierpnia 2003 r. CFE wniosła skargę o stwierdzenie nieważności tej decyzji do Conseil d'État (Belgia). Wyrokiem z dnia 14 marca 2011 r. stwierdzającym utratę interesu CFE w stwierdzeniu nieważności ze względu na to, że w tym czasie Komisja Europejska wypowiedziała się co do tego samego przedmiotu, skarga została oddalona.
- 20 W dniu 7 grudnia 2004 r. Komisja przyjęła bowiem decyzję 2004/813/WE przyjmującą na mocy dyrektywy Rady 92/43/EWG wykaz terenów atlantyckiego regionu biogeograficznego mających znaczenie dla Wspólnoty (TZW) (Dz.U. 2004, L 387, s. 1), która została później uchylona. Aktualnie obowiązującą decyzją, która wyznacza rozpatrywany teren, to jest Forêt de Soignes, jako TZW, jest decyzja wykonawcza Komisji (UE) 2016/2335 z dnia 9 grudnia 2016 r. w sprawie przyjęcia dziesiątego zaktualizowanego wykazu terenów mających znaczenie dla Wspólnoty składających się na atlantycki region biogeograficzny (Dz.U. 2016, L 353, s. 533).
- 21 Pismem z dnia 21 lutego 2005 r. CFE wniosła skargę o stwierdzenie nieważności tej decyzji do Sądu Unii Europejskiej. Postanowieniem z dnia 19 września 2006 r., CFE/Komisja (T-100/05, niepublikowanym, EU:T:2006:260) Sąd uznał skargę za niedopuszczalną ze względu na to, że decyzja ta nie dotyczyła CFE bezpośrednio, zważywszy na pozostawiony państwu członkowski zakres uznania w odniesieniu do środków planowanych na obszarach wyznaczonych jako TZW. Postanowienie to stało się prawomocne.
- 22 Sąd odsyłający wskazuje, że od dnia 27 marca 2015 r. przeciwko Królestwu Belgii toczy się postępowanie w sprawie wezwania do usunięcia uchybienia obowiązkowi wyznaczenia TZW jako SOO i ustanowienia priorytetów dla ich ochrony, a także uchybienia obowiązkowi przyjęcia koniecznych środków ochronnych.

- 23 W dniu 9 lipca 2015 r. rząd regionu stołecznego Brukseli zatwierdził w pierwszym czytaniu wstępny projekt zarządzenia w sprawie wyznaczeniu jako obszaru Natura 2000 obszaru BE 1000001 „La Forêt de Soignes avec lisières et domaines boisés avoisinants et la Vallée de la Woluwe – complexe Forêt de Soignes – Vallée de la Woluwe”. Konsultacje społeczne w sprawie tego projektu zarządzenia przeprowadzono w dniach od 24 września do 7 listopada 2015 r. W jego efekcie zostały zgłoszone 202 uwagi, w tym uwagi CFE.
- 24 W dniu 14 kwietnia 2016 r. zaskarżonym aktem rząd regionu stołecznego Brukseli wydał zarządzenie w sprawie wyznaczenia jako obszaru Natura 2000 obszaru BE 1000001 „La Forêt de Soignes avec lisières et domaines boisés avoisinants et la Vallée de la Woluwe – complexe Forêt de Soignes – Vallée de la Woluwe”, obejmującego działkę F64 L4, której dotyczy spór.
- 25 W dniu 12 lipca 2016 r. CFE wniosła do Conseil d'État (rady stanu) skargę o stwierdzenie nieważności zarządzenia z dnia 14 kwietnia 2016 r.
- 26 CFE twierdzi, że dopiero w dniu 9 października 2007 r. dowiedziała się o tym, że znaczna część tej działki była od 1937 do 1987 r. wykorzystywana przez gminę Watermael-Boitsfort (Belgia) jako nielegalne składowisko odpadów. W tym dniu bowiem Institut bruxellois pour la gestion de l'environnement (IBGE) skierował do niej ostrzeżenie, zgodnie z którym według przeprowadzonej w 2006 r. przez autoryzowane biuro analizy charakterystyki terenu zanieczyszczenia występujące na tym terenie stwarzają zagrożenie dla zdrowia ludzkiego, środowiska i ekosystemów, zaś obecne tam odpady mają wpływ na grunty, wody powierzchniowe, wody podziemne i powietrze. Ostrzeżenie to wzywało skarżącą do przedstawienia projektu rekultywacji obszaru.
- 27 Na poparcie skargi skarżąca podnosi w szczególności naruszenie art. 3 dyrektywy SOOŚ, ponieważ rząd regionu stołecznego Brukseli powinien był dokonać oceny wpływu na środowisko, ponieważ zarządzenie z dnia 14 kwietnia 2016 r. mogło znacząco oddziaływać na środowisko lub ponieważ rząd ten powinien był przynajmniej ustalić, czy ten akt mógł mieć takie oddziaływanie, co nie zostało zrealizowane.
- 28 W odpowiedzi rząd regionu stołecznego Brukseli stwierdza zasadniczo, że wspomniany akt jest środkiem bezpośrednio związanym z zagospodarowaniem terenu lub do niego koniecznym w rozumieniu art. 6 ust. 3 dyrektywy siedliskowej, zwolnionym z oceny wpływu na środowisko na podstawie art. 3 ust. 2 lit. b) dyrektywy SOOŚ.
- 29 Rząd ten wyjaśnia ponadto, że po pierwsze, zakazy przewidziane w art. 15 zarządzenia z dnia 14 kwietnia 2016 r. nie są sprzeczne z ewentualnym usuwaniem zanieczyszczenia, którym dotknięta jest wspomniana działka. Operacje rekultywacji zanieczyszczonych gruntów podlegają bowiem pozwoleńsowi środowiskowemu, stąd konkretne zakazy ustanowione w zaskarżonym akcie ich nie dotyczą, co potwierdza tenże art. 15. Po drugie, możliwe jest też odstępstwo od wspomnianych zakazów. Tak więc wspomniany akt nie może mieć znaczącego wpływu na środowisko.
- 30 W tych okolicznościach Conseil d'État (rada stanu) postanowiła zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:
- „1) Czy zarządzenie, w którym organ państwa członkowskiego wyznacza [SOO] zgodnie z dyrektywą [siedliskową], zawierające cele ochronne oraz ogólne środki zapobiegawcze o charakterze normatywnym, stanowi plan lub program w rozumieniu dyrektywy [SOOŚ]?
- 2) A konkretnie – czy takie zarządzenie wchodzi w zakres art. 3 ust. 4 dyrektywy [SOOŚ] jako plan lub program, który określa ramy dla przyszłego zezwolenia na inwestycję dotyczącego projektów, co oznacza, że państwa członkowskie, stosując się do ust. 5 [tego artykułu], powinny ustalić, czy może on mieć znaczący wpływ na środowisko?

3) Czy art. 3 ust. 2 lit. b) dyrektywy [SOOŚ] należy interpretować w ten sposób, że samo to zarządzenie w sprawie wyznaczenia obszaru jest wyłączone z zakresu stosowania jej art. 3 ust 4?”.

W przedmiocie pytań prejudycjalnych

- 31 Należy na wstępie podkreślić, że pytania przedstawione przez sąd odsyłający dotyczą jednocześnie trzech ustępów art. 3 dyrektywy SOOŚ, a mianowicie ust. 2, 4 i 5.
- 32 Zgodnie z art. 3 ust. 5 zdanie pierwsze dyrektywy SOOŚ państwa członkowskie ustalają, czy plany i programy określone w ust. 3 i 4 mogą mieć znaczący wpływ na środowisko, albo rozpatrując każdą sprawę indywidualnie, albo wyszczególniając rodzaje planów i programów, albo też łącząc te dwa podejścia.
- 33 Ponieważ art. 3 ust. 5 tej dyrektywy odsyła do ust. 4 tego artykułu, należy udzielić odpowiedzi na pytania przedstawione przez sąd odsyłający w świetle art. 3 ust. 2 i 4 wspomnianej dyrektywy.
- 34 Poprzez swoje pytania, które należy rozpatrzyć łącznie, sąd odsyłający dąży zasadniczo do ustalenia, czy art. 3 ust. 2 i 4 dyrektywy SOOŚ należy interpretować w ten sposób, że zarządzenie takie jak rozpatrywane w postępowaniu głównym, którym państwo członkowskie wyznacza SOO i określa cele ochrony oraz pewne środki zapobiegawcze, zalicza się do „planów i programów”, w przypadku których ocena wpływu na środowisko jest obowiązkowa.
- 35 Na wstępie należy przypomnieć z jednej strony, że zgodnie z motywem 4 dyrektywy SOOŚ ocena wpływu na środowisko jest ważnym narzędziem służącym do uwzględnienia aspektów środowiskowych w procesie przygotowania i przyjmowania niektórych planów i programów. W tym względzie zgodnie z art. 1 tej dyrektywy jej celem jest zapewnienie wysokiego poziomu ochrony środowiska i przyczynienie się do uwzględniania aspektów środowiskowych w przygotowaniu i przyjmowaniu planów i programów w celu wspierania stałego rozwoju, poprzez zapewnienie, że zgodnie z tą dyrektywą dokonywana jest ocena wpływu na środowisko niektórych planów i programów, które mogą mieć znaczący wpływ na środowisko.
- 36 W konsekwencji, mając na uwadze cel dyrektywy SOOŚ, polegający na zapewnieniu wysokiego poziomu ochrony środowiska, przepisy wyznaczające zakres jej stosowania, a w szczególności przepisy zawierające definicje aktów, które ona obejmuje, należy interpretować rozszerzająco (zob. podobnie wyroki z dnia 7 czerwca 2018 r.: *Inter-Environnement Bruxelles i in.*, C-671/16, EU:C:2018:403, pkt 32–34 i przytoczone tam orzecznictwo; *Thybaut i in.*; C-160/17, EU:C:2018:401, pkt 38–40 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 37 Należy wskazać wreszcie, że proces wyznaczania SOO odbywa się w trzech etapach wymienionych w art. 4 dyrektywy siedliskowej. Po pierwsze, zgodnie z art. 4 ust. 1 każde państwo członkowskie proponuje wykaz terenów, wskazując, które typy siedlisk przyrodniczych i gatunków rodzimych są dla nich rodzime, a wykaz ten zostaje przekazany Komisji. Po drugie, zgodnie z art. 4 ust. 2 tej dyrektywy Komisja w porozumieniu z każdym państwem członkowskim opracowuje projekt wykazu TZW oparty o wykazy państw członkowskich. Na podstawie tego projektu wykazu Komisja przyjmuje wykaz wybranych terenów. Po trzecie, zgodnie z art. 4 ust. 4, po zatwierdzeniu danego TZW zainteresowane państwo członkowskie możliwie najszybciej i w maksymalnym okresie sześciu lat wyznacza ten teren jako SOO, ustalając priorytetowe działania w świetle znaczenia tych terenów dla zachowania lub odtworzenia we właściwym stanie ochrony typu siedliska przyrodniczego lub gatunku, a także dla spójności sieci Natura 2000.
- 38 Na zadane pytania należy zatem odpowiedzieć w świetle powyższych uwag.

- 39 Należy przede wszystkim odrzucić argumenty, zgodnie z którymi przepisy art. 3 ust. 2 lit. b) dyrektywy SOOŚ oraz art. 6 ust. 3 zdanie pierwsze dyrektywy siedliskowej wyłączają w każdej sytuacji obowiązek oceny wpływu na środowisko w przypadku takim jak rozpatrywany w postępowaniu głównym.
- 40 W tym względzie z jednej strony w swoich uwagach na piśmie region stołeczny Brukseli i Irlandia twierdzą, że ponieważ zarządzenie z dnia 14 kwietnia 2016 r. określa cele ochrony, ma ono wyłącznie korzystne skutki i w konsekwencji nie wymaga oceny jego wpływu na środowisko.
- 41 Należy jednak przypomnieć, że w odniesieniu do dyrektywy 85/337 Trybunał orzekł już, iż okoliczność, że przedsięwzięcia mają mieć korzystny wpływ na środowisko, nie ma znaczenia w ramach badania konieczności poddania tych przedsięwzięć ocenie ich wpływu na środowisko (wyrok z dnia 25 lipca 2008 r., *Ecologistas en Acción CODA*, C-142/07, EU:C:2008:445, pkt 41).
- 42 Z drugiej strony zdaniem rządu regionu stołecznego Brukseli, rządu czeskiego i Komisji strategiczna ocena wpływu na środowisko przeprowadzona na podstawie dyrektywy SOOŚ jest ograniczona, w odniesieniu do obszarów Natura 2000, do oceny planów i przedsięwzięć, które podlegają również ocenie wpływu na obszar na podstawie dyrektywy siedliskowej, jak wynika z art. 3 ust. 2 lit. b) dyrektywy SOOŚ oraz z wyjątku mającego zastosowanie do środków zagospodarowania obszaru, o którym mowa w art. 6 ust. 3 dyrektywy siedliskowej. Zgodnie z taką analizą ocena wpływu na środowisko środków zagospodarowania tych obszarów nie byłaby wymagana nigdy.
- 43 W niniejszym przypadku rząd regionu stołecznego Brukseli postanowił, że zarządzenie z dnia 14 kwietnia 2016 r. nie zostanie poddane ani ocenie skutków dla danego terenu przewidzianej w art. 6 ust. 3 dyrektywy siedliskowej, ani ocenie wpływu na środowisko na podstawie art. 3 ust. 2 lit. b) dyrektywy SOOŚ.
- 44 Co się tyczy odesłania do art. 6 i 7 dyrektywy siedliskowej zawartego w art. 3 ust. 2 lit. b) dyrektywy SOOŚ, należy przypomnieć, że zgodnie z art. 4 ust. 5 dyrektywy siedliskowej środki ochrony przewidziane w art. 6 ust. 2–4 tej dyrektywy są wymagane od chwili, w której zgodnie z jej art. 4 ust. 2 akapit trzeci obszar zostanie wpisany do wykazu terenów wybranych przez Komisję jako TZW (wyrok z dnia 14 stycznia 2016 r., *Grüne Liga Sachsen i in.*, C-399/14, EU:C:2016:10, pkt 32 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 45 W niniejszej sprawie z postanowienia odsyłającego wynika, że w przypadku działki należącej do skarżącej w postępowaniu głównym miało to miejsce.
- 46 Wynika z tego, że art. 6 ust. 3 dyrektywy siedliskowej ma zastosowanie w sprawie takiej jak rozpatrywana w postępowaniu głównym.
- 47 Zgodnie z tym przepisem każdy plan lub przedsięwzięcie, które nie są bezpośrednio związane z zagospodarowaniem terenu lub konieczne do jego zagospodarowania, ale które mogą na ów teren w istotny sposób oddziaływać, zarówno oddzielnie, jak i w połączeniu z innymi planami lub przedsięwzięciami, podlegają odpowiedniej ocenie ich skutków dla danego terenu pod kątem założeń jego ochrony.
- 48 W tym względzie Trybunał orzekł już, że istnienie planu lub przedsięwzięcia, które nie są bezpośrednio związane z zagospodarowaniem lub konieczne do zagospodarowania danego obszaru chronionego, zależy głównie od charakteru danej interwencji [zob. podobnie wyrok z dnia 17 kwietnia 2018 r., *Komisja/Polska (Puszcza Białowieska)* (C-441/17, EU:C:2018:255, pkt 125)].
- 49 Tymczasem akt, w którym państwo członkowskie wyznacza teren jako specjalny obszar ochrony zgodnie z dyrektywą siedliskową, jest ze swej natury bezpośrednio związany z zagospodarowaniem terenu lub do niego niezbędny. Artykuł 4 ust. 4 dyrektywy siedliskowej wymaga bowiem takiego wyznaczenia w celu wprowadzenia go w życie.

- 50 W związku z tym akt taki jak zarządzenie z dnia 14 kwietnia 2016 r. może być zwolniony z „odpowiedniej oceny” w rozumieniu art. 6 ust. 3 dyrektywy siedliskowej i w konsekwencji z „oceny wpływu na środowisko” w rozumieniu art. 3 ust. 2 lit. b) dyrektywy SOOŚ. Ponadto art. 6 ust. 3 dyrektywy siedliskowej przewiduje, że odpowiednia ocena w rozumieniu tego przepisu dokonywana jest pod kątem „założeń jego ochrony”. Tymczasem akt określający założenia nie może zgodnie z logiką być oceniany w świetle tych samych założeń.
- 51 Niemniej okoliczność, że akt taki jak rozpatrywany w postępowaniu głównym nie musi być obowiązkowo poprzedzony oceną wpływu na środowisko na podstawie art. 6 ust. 3 dyrektywy siedliskowej w związku z art. 3 ust. 2 lit. b) dyrektywy SOOŚ, nie oznacza, że jest on wyłączony z wszelkich obowiązków w tym zakresie, ponieważ nie jest wykluczone, że może on ustanawiać reguły, które doprowadzą do zrównania go z planem lub programem w rozumieniu tej dyrektywy, w przypadku których ocena wpływu na środowisko może być obowiązkowa.
- 52 W tym względzie, jak zauważyła rzecznik generalna w pkt 64 i 65 opinii, okoliczność, że przyjmując dyrektywę siedliskową, prawodawca Unii nie uznał za konieczne uchwalenia przepisów dotyczących oceny wpływu na środowisko i udziału społeczeństwa w odniesieniu do zagospodarowania obszarów Natura 2000, nie oznacza jednak, że zamierzał wyłączyć to zagospodarowanie, przyjmując później ogólne przepisy dotyczące oceny wpływu na środowisko. Oceny dokonane tytułem innych instrumentów ochrony środowiska współlistnieją bowiem i skutecznie uzupełniają przepisy dyrektywy siedliskowej w odniesieniu do oceny ewentualnego wpływu na środowisko oraz udziału społeczeństwa.
- 53 Co się tyczy, w pierwszej kolejności, zrównania zarządzenia będącego przedmiotem postępowania głównego z planem lub programem w rozumieniu dyrektywy SOOŚ – należy przypomnieć, że z art. 2 lit. a) dyrektywy SOOŚ wynika, iż planami lub programami są te, które spełniają dwie kumulatywne przesłanki, a mianowicie z jednej strony zostały przygotowane lub przyjęte przez organ na poziomie krajowym, regionalnym lub lokalnym lub przygotowywane przez organ do przyjęcia w drodze procedury ustawodawczej przez parlament lub rząd, a z drugiej strony są wymagane przez przepisy ustawowe, wykonawcze lub administracyjne.
- 54 Trybunał zinterpretował ten przepis w ten sposób, że za „wymagane” w rozumieniu i do celów stosowania dyrektywy SOOŚ i w konsekwencji za podlegające ocenie ich wpływu na środowisko na warunkach określonych w tej dyrektywie należy uznać plany i programy, których przyjęcie jest uregulowane krajowymi przepisami ustawowymi lub wykonawczymi, które określają organy właściwe do ich przyjęcia oraz procedurę ich przygotowania (wyroki: z dnia 22 marca 2012 r., *Inter-Environnement Bruxelles i in.*, C-567/10, EU:C:2012:159, pkt 31; a także z dnia 7 czerwca 2018 r., *Thybaut i in.*, C-160/17, EU:C:2018:401, pkt 43).
- 55 W niniejszym przypadku zarządzenie z dnia 14 kwietnia 2016 r. zostało przygotowane i przyjęte przez organ regionalny, czyli rząd regionu stołecznego Brukseli, i jest ono wymagane na mocy art. 44 rozporządzenia z dnia 1 marca 2012 r.
- 56 W drugiej kolejności, jeśli chodzi o kwestię, czy plan lub program taki jak rozpatrywany w postępowaniu głównym należy poprzedzić oceną wpływu na środowisko, należy przypomnieć, że plany i programy odpowiadające wymogom art. 2 lit. a) dyrektywy SOOŚ mogą być przedmiotem oceny wpływu na środowisko, pod warunkiem że stanowią one jeden z tych planów lub programów, o których mowa w art. 3 dyrektywy SOOŚ. Artykuł 3 ust. 1 dyrektywy SOOŚ przewiduje bowiem, że ocena wpływu na środowisko jest dokonywana w odniesieniu do planów i programów, o których mowa w ust. 2, 3 i 4 i które mogą mieć znaczący wpływ na środowisko.
- 57 Zgodnie z art. 3 ust. 2 lit. a) dyrektywy SOOŚ ocenę wpływu na środowisko przeprowadza się w odniesieniu do wszystkich planów i programów, które są przygotowane dla rolnictwa, leśnictwa, rybołówstwa, energetyki, przemysłu, transportu, gospodarki odpadami, gospodarki wodnej,

telekomunikacji, turystyki, planów zagospodarowania przestrzennego lub użytkowania gruntów i które ustalają ramy dla przyszłego zezwolenia na inwestycję dotyczącego przedsięwzięć wymienionych w załącznikach I i II do dyrektywy 2011/92.

- 58 W tym względzie region stołeczny Brukseli, rząd czeski oraz Komisja wyraziły wątpliwości w odniesieniu do tego, czy zarządzenie takie jak będące przedmiotem postępowania głównego, którym zgodnie z art. 4 dyrektywy siedliskowej państwo członkowskie wyznacza SOO i określa cele ochrony i działania zapobiegawcze, może należeć do jednego z tych sektorów.
- 59 Jak zaznaczyła rzecznik generalna w pkt 44 opinii, ponieważ zgodnie z art. 3 ust. 4 dyrektywy SOOS państwa członkowskie ustalają, czy plany i programy, które określają ramy dla przyszłego zezwolenia na inwestycję dotyczącego innych przedsięwzięć, inne niż te określone w art. 3 ust. 2, mogą mieć znaczący wpływ na środowisko, należy ustalić, czy akt taki jak rozpatrywany w postępowaniu głównym określa takie ramy.
- 60 Jak bowiem zaznaczyła rzecznik generalna w pkt 69 opinii, obowiązek przeprowadzenia oceny wpływu na środowisko przewidziany w art. 3 ust. 4 dyrektywy SOOS, podobnie jak obowiązek oceny przewidziany w art. 3 ust. 2 lit. a) tej dyrektywy, zależy od tego, czy rozpatrywany plan lub program określają ramy, w których będzie można udzielić przyszłego zezwolenia na realizację przedsięwzięć.
- 61 W tym względzie Trybunał orzekł, że pojęcie „planów i programów” dotyczy każdego aktu, który – określając reguły i procedury kontrolne – ustanawia znaczącą liczbę kryteriów i szczegółowych zasad odnoszących się do zezwolenia oraz realizacji jednego lub wielu przedsięwzięć mogących powodować znaczący wpływ na środowisko [wyroki: z dnia 27 października 2016 r., D’Oultremont i in., C-290/15, EU:C:2016:816, pkt 49 i przytoczone tam orzecznictwo, a także z dnia 8 maja 2019 r., Associazione „Verdi Ambiente e Società (VAS) – Aps Onlus” i in., C-305/18, EU:C:2019:384, pkt 50 i przytoczone tam orzecznictwo].
- 62 W niniejszej sprawie z postanowienia odsyłającego wynika, że zarządzenie z dnia 14 kwietnia 2016 r. wyznacza obszar należący do sieci Natura 2000 i przewiduje dla osiągnięcia określonych w nim celów ochrony środki zapobiegawcze, a także ogólne i szczególne zakazy. Aby to osiągnąć, odzwierciedla ono dokonane wybory i wpisuje się w hierarchię środków mających na celu ochronę środowiska, w szczególności planów gospodarowania, które zostaną przyjęte.
- 63 W tym kontekście sąd odsyłający wskazuje, że wyznaczenie obszaru wywołuje skutki prawne w odniesieniu do przyjmowania planów i analizy wniosku o wydanie zezwolenia dotyczącego tego obszaru zarówno w odniesieniu do procedury, jak i kryteriów podjęcia decyzji. Zdaniem tego sądu takie wyznaczenie przyczynia się tym samym do określenia ram działań, które co do zasady będą dopuszczone, wspierane lub zakazane, a zatem nie jest niezwiązane z pojęciem „planu i programu”.
- 64 Z wyroków z dnia 7 czerwca 2018 r., Inter-Environnement Bruxelles i in. (C-671/16, EU:C:2018:403, pkt 55) oraz Thybaut i in. (C-160/17, EU:C:2018:401, pkt 5) wynika, że pojęciu „znaczącego zestawu kryteriów i szczegółowych zasad” należy nadać charakter jakościowy.
- 65 Co prawda, jak zaznaczyła rzecznik generalna w pkt 91 opinii, zarządzenie z dnia 14 kwietnia 2016 r. zawiera w szczególności w art. 15 pewną liczbę zakazów, jednak do sądu odsyłającego należy zbadanie, czy zakazy te odnoszą się wyłącznie do przedsięwzięć, które nie wymagają zezwolenia.
- 66 W sytuacji, w której ów sąd doszedłby do wniosku, że tak jest, cechy i właściwości normatywne zarządzenia takiego jak zarządzenie z dnia 14 kwietnia 2016 r. nie definiowałyby ram, w jakich będzie można zezwolić na realizację innych przedsięwzięć w przeszłości.

- 67 Tak więc ponieważ taki akt nie spełniałby wymogów przypomnianych w pkt 61–64 niniejszego wyroku, nie stanowiłby on planu lub programu, który powinien być przedmiotem oceny jego wpływu na środowisko w rozumieniu art. 3 ust. 2 i 4 dyrektywy SOOŚ.
- 68 Takie stwierdzenie nie stoi w sprzeczności z wnioskami wynikającymi z wyroku z dnia 17 czerwca 2010 r., *Terre wallonne i Inter-Environnement Wallonie* (C-105/09 i C-110/09, EU:C:2010:355), w którym Trybunał orzekł, że program działania przyjęty na podstawie art. 5 ust. 1 dyrektywy azotanowej jest co do zasady planem lub programem, który na mocy art. 3 dyrektywy SOOŚ wymaga oceny jego wpływu na środowisko.
- 69 W okolicznościach, które doprowadziły do wydania tego wyroku, z analizy całości wynikało bowiem z jednej strony, że szczególny charakter omawianych programów działania polegał na tym, że stanowią one globalne i spójne podejście mające charakter konkretnego i szczegółowego planowania, a z drugiej strony, co się tyczy treści tych programów działania, w szczególności z art. 5 dyrektywy azotanowej wynika, że programy te zawierały konkretne i obowiązkowe środki (zob. podobnie wyrok z dnia 17 czerwca 2010 r., *Terre wallonne i Inter-Environnement Wallonie*, C-105/09 i C-110/09, EU:C:2010:355, pkt 47, 48).
- 70 Poza tym należy podkreślić, że – jak zaznaczyła rzecznik generalna w pkt 76 i 77 opinii – akt taki jak zarządzenie z dnia 14 kwietnia 2016 r. wpisuje się zasadniczo w hierarchię poprzedzających go środków, wobec czego nie jest wykluczone, iż stanowi on zmianę planu lub programu i z tego powodu musi być obowiązkowo poprzedzony oceną wpływu na środowisko.
- 71 W tym względzie Trybunał wielokrotnie orzekał, że pojęcie „planów i programów” obejmuje nie tylko ich opracowanie, ale również ich zmiany, co ma na celu zagwarantowanie, by przepisy, które mogą mieć znaczący wpływ na środowisko, podlegały ocenie wpływu na środowisko [wyrok z dnia 8 maja 2019 r., *Associazione „Verdi Ambiente e Società (VAS) – Aps Onlus” i in.*, C-305/18, EU:C:2019:384, pkt 52 i przytoczone tam orzecznictwo].
- 72 Niemniej należy unikać sytuacji, w której ten sam plan byłby poddany kilku ocenom wpływu na środowisko obejmującym wszystkie wymogi tej dyrektywy (zob. podobnie wyrok z dnia 10 września 2015 r., *Dimos Kropias Attikis*, C-473/14, EU:C:2015:582, pkt 55).
- 73 W tym celu, i pod warunkiem że ocena ich wpływu została uprzednio przeprowadzona, z pojęcia „planów i programów” jest wyłączony akt wpisujący się w hierarchię aktów, które same były przedmiotem oceny ich wpływu na środowisko i w wypadku których można racjonalnie uznać, że interesy, których ochronę ma na celu dyrektywa 2001/42, zostały wystarczająco uwzględnione (zob. podobnie wyrok z dnia 22 marca 2012 r., *Inter-Environnement Bruxelles i in.*, C-567/10, EU:C:2012:159, pkt 42 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 74 Mając na względzie całość powyższych rozważań, na przedstawione pytania należy odpowiedzieć, że art. 3 ust. 2 i 4 dyrektywy SOOŚ należy interpretować w ten sposób, iż z zastrzeżeniem ustaleń, których powinien dokonać sąd odsyłający, zarządzenie takie jak rozpatrywane w postępowaniu głównym, którym państwo członkowskie wyznacza SOO i określa cele ochrony oraz pewne środki zapobiegawcze, nie zalicza się do „planów i programów”, w przypadku których ocena wpływu na środowisko jest obowiązkowa.

W przedmiocie kosztów

- 75 Dla stron w postępowaniu głównym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed sądem odsyłającym, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż koszty stron w postępowaniu głównym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (pierwsza izba) orzeka, co następuje:

Artykuł 3 ust. 2 i 4 dyrektywy 2001/42/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 27 czerwca 2001 r. w sprawie oceny wpływu niektórych planów i programów na środowisko należy interpretować w ten sposób, iż z zastrzeżeniem ustaleń, których powinien dokonać sąd odsyłający, zarządzenie takie jak to rozpatrywane w postępowaniu głównym, w którym państwo członkowskie wyznacza specjalny obszar ochrony (SOO) i określa cele ochrony oraz pewne środki zapobiegawcze, nie zalicza się do „planów i programów”, w przypadku których ocena wpływu na środowisko jest obowiązkowa.

Podpisy